

STORTINGET

Innst. 196 L

(2021–2022)

Innstilling til Stortinget
fra arbeids- og sosialkomiteen

Prop. 54 L (2021–2022)

Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om Endringer i arbeidsmiljøloven (søksmålsrett for fagforeninger om ulovlig innleie)

Til Stortinget

1. Sammendrag

1.1 Proposisjonens hovedinnhold

I proposisjonen fremmes forslag til endringer i arbeidsmiljøloven.

Det foreslås å gjeninnføre regler om at fagforeninger som har medlemmer i en virksomhet som har leid inn arbeidstaker fra bemanningsforetak, jf. arbeidsmiljøloven § 14-12, kan reise søksmål i eget navn om lovligheten av slik innleie. Slike regler ble innført i arbeidsmiljøloven i 2013 og opphevet i 2015, jf. Prop. 83 L (2012–2013), Innst. 348 L (2012–2013), Prop. 48 L (2014–2015) og Innst. 207 L (2014–2015).

Et formål med regler om søksmålsrett for fagforeninger på innleieområdet er å bidra til styrket etterlevelse av reglene om innleie. Forslaget er en viktig del av regjeringens arbeid med å styrke arbeidstakeres rett til faste ansettelser og legge til rette for et trygt, seriøst og organisert arbeidsliv.

Det vises til proposisjonens kapittel 2, der det redegjøres for bakgrunnen for lovforslaget, herunder:

- Kartlegginger av innleie
- Tidligere regulering av kollektiv søksmålsrett for fagforeninger.

Forslag til endringer i arbeidsmiljøloven ble sendt på høring 2. november 2021 med frist 14. desember 2021.

Det vises til proposisjonens kapittel 3, der gjeldende rett er gjort greie for.

Merknader til de enkelte bestemmelsene redegjøres for i proposisjonens kapittel 9.

I proposisjonens kapittel 4 og 5 redegjøres det for høringsforslaget samt høringsinstansenes syn.

1.2 Departementets vurdering og forslag

Det er bred enighet om at fast ansettelse skal være hovedregelen i norsk arbeidsliv.

Innleie er en tilknytningsform som fortrenger og utfordrer den faste ansettelsen på flere måter. Innleie kan i dag benyttes når visse vilkår er oppfylt. Selv når de innleide er fast ansatt i bemanningsforetaket, fungerer dette mest som et mellomledd, da selve arbeidet utføres hos en annen virksomhet. Det oppstår da et trepartsforhold mellom bemanningsforetaket som formell arbeidsgiver, den enkelte arbeidstaker og innleievirksomheten, som ikke nødvendigvis samsvarer godt med sentrale reguleringer av norsk arbeidsliv gjennom lovgivning og tariffavtaler.

Innleie kan ha noen negative konsekvenser for arbeidsforhold, blant annet på grunn av kortvarige kontrakter og usikkerhet om fremtidige muligheter for arbeid. Arbeidstilsynets gjennomgang av tilsynssaker som gjelder arbeidsskader og ulykker, viser at innleide arbeidstakere har en høyere risiko for å bli utsatt for ulykker. De innleide arbeidstakerne er sjeldnere organisert og svakere involvert i medvirknings- og samarbeidsordninger på arbeidsplassene.

Det har blitt foretatt flere innstramminger i innleiereglene. Med virkning fra 1. januar 2019 ble vilkårene for innleie i arbeidsmiljøloven § 14-12 andre ledd strammet inn. Samtidig ble det inntatt en definisjon av fast ansettelse i arbeidsmiljøloven, som gjelder generelt, men som særlig var rettet mot ansettelseskontraktene i bemanningsbransjen. Fra 1. juli 2020 har også håndhevingen blitt styrket ved at innleie- og likebehandlingsreglene er underlagt offentlig tilsyn.

Til tross for disse endringene synes det å forekomme en del brudd på reglene om innleie fra bemanningsforetak i deler av arbeidslivet. Brudd på innleiereglene er ikke bare uheldig for den enkelte arbeidstaker, men kan også få samfunnsmessige konsekvenser og påvirke konkurranseforholdene for seriøse virksomheter som følger reglene. Kartlegginger viser også at få slike saker bringes inn for domstolene. Dette kan tale for at det er behov for forsterkede tiltak for å reagere mot ulovlig innleie.

Reglene om kollektiv søksmålsrett om ulovlig innleie ble grundig utredet og hørt i 2012–2013. De samme vurderinger og begrunnelser for reglene den gang gjelder langt på vei fortsatt. Innleide arbeidstakere vil med en slik ordning kunne slippe belastningen med å gå til sak selv, og fagforeninger generelt kan ha en bedre innsikt i innleievirksomhetens innleiepraksis, også over tid. Organisasjonsgraden blant ansatte i bemanningsforetak er relativt lav, og det kan derfor ikke forventes at ulovlig innleie vil bli hindret av uorganiserte arbeidstakere med kortvarige innleieforhold. De tillitsvalgte i innleievirksomheten vil ikke ha rett til å representere den innleide, ettersom vedkommende formelt er ansatt i en annen virksomhet. Dette er sentrale forhold og hensyn som støtter opp om forslaget.

Flere høringsinstanser har stilt spørsmål ved behovet for en slik regel. De mener at faktagrunnlaget ikke i tilstrekkelig grad tilsier behov for ytterligere håndhevingsmekanismer på innleieområdet, og viser til at Arbeidstilsynet fikk kompetanse til å føre tilsyn med innleiereglene fra 1. juli 2020. Offentlig tilsyn med innleiereglene og en søksmålsadgang for fagforeninger på området vil være to ulike mekanismer som samlet må antas å styrke etterlevelsen av innleiereglene. Forslaget vil være et supplement til dagens ordning med offentlig tilsyn. Flere høringsinstanser stiller også spørsmål ved behovet for en slik særskilt regel ved siden av de alminnelige regler i tvisteloven, som allerede i dag til en viss grad tillater at fagforeninger kan opptre i eget navn i saker om ulovlig innleie. En regel som foreslått vil virke oppklarende og mer forutsigbar sammenlignet med den mer skjønsmessige søksmålsadgangen som følger av de alminnelige reglene i tvisteloven.

Flere høringsinstanser peker også på at en slik søksmålsrett for fagforeninger vil kunne reise noen prinsipielle spørsmål. Kravet til partstilknytning vil med for-

slaget settes til side, og det er problematisk at fagforeningene vil kunne saksøke virksomheten uten at det er etterspurt av, eller gitt samtykke fra, den innleide selv. Dette kan også være problematisk i relasjon til grunnleggende menneskerettigheter om blant annet negativ organisasjonsfrihet og krav til rettferdig rettergang.

Det vises til at dette også var forhold som ble problematisert og belyst forrige gang regelen ble innført, jf. Prop. 83 L (2012–2013) kapittel 3.2.6.1.

Når det gjelder forholdet til Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK), ble det i Prop. 83 L (2012–2013) vurdert at forslaget ikke ville være i strid med artikkel 11 om organisasjonsfrihet. Det har ikke skjedd en rettsutvikling som tilsier en annen vurdering nå.

Hva gjelder EMK artikkel 6 om rettferdig rettergang, vises det til at forslaget ikke innebærer en regel om utvidet rettskraft. Dette ble vurdert i forbindelse med innføringen i 2013, men ikke tatt med. Domstolens avgjørelse i fagforeningens fastsettelsessøksmål vil formelt bare være bindende for partene og vil derfor ikke få rettskraftvirkning for den enkelte innleide. De innleide vil ikke være avskåret fra å gå til nytt søksmål med krav om erstatning eller fast ansettelse, og forslaget vil derfor ikke være i strid med EMK artikkel 6. De innleide vil i eventuelle etterfølgende søksmål få mulighet til å opplyse saken og føre egne bevis og motbevis.

Bestemmelser som regulerer innleie, kan også være inntatt i tariffavtaler, og disse reglene gir også fagforeningene muligheter til å forfølge tvister om arbeidsleie som også vil kunne omfatte andre arbeidstakere enn egne medlemmer.

I høringsrunden har det også kommet innspill knyttet til ulike sider av selve innretningen på og innholdet i reglene som foreslås, herunder til hvem som bør ha søksmålsrett, suspensjon av søksmålsfrist, aktualitetskravet i søksmålsbetingelsene og rettsgebyr. Alle disse spørsmålene er grundig behandlet i Prop. 83 L (2012–2013), og disse spørsmålene er ikke vurdert annerledes denne gang. LO mener at proposisjonen bør klargjøre at de alminnelige reglene om partshjelp kommer til anvendelse, og at en hovedorganisasjon kan være partshjelper etter vanlige regler. Det er naturlig at dette løses på samme måte som om en fagforening hadde tatt ut søksmål etter dagens regler i tvisteloven § 1-4.

Det foreslås på denne bakgrunn at tilsvarende regler som ble vedtatt av Stortinget 4. juni 2013, jf. lovvedtak 78 (2012–2013), gjeninnføres. Prop. 83 L (2012–2013) og Innst. 348 L (2012–2013) vil være de sentrale forarbeider til lovendringene som foreslås i denne proposisjonen.

Flere høringsinstanser mener at det bør vurderes å innføre kollektiv søksmålsrett for fagforeninger også på andre områder, herunder ved ulovlige midlertidige ansettelser. Det vil bli vurdert kollektiv søksmålsrett også

på andre områder. Eventuelle forslag vil komme i egen prosess.

1.3 Økonomiske og administrative konsekvenser

Formålet med å gjeninnføre bestemmelsen om søksmålsrett for fagforeninger ved ulovlig innleie er å bidra til at regelverket etterleves, og å redusere de samfunnsmessig uheldige konsekvensene av ulovlig innleie. Forslaget vil kunne styrke arbeidstakernes beskyttelse mot ulovlig innleie og bidra til å øke mulighetene for at slike saker faktisk tas opp. Kartlegging av hvordan bestemmelsen benyttes, vil bli fulgt opp.

Forslaget kan innebære at det reises flere krav mot virksomheter når det gjelder ulovlig innleie, og føre til økte prosesskostnader. For domstolene kan det komme noen flere saker, men neppe i et slikt omfang at det påvirker deres ressursituasjon vesentlig. Eventuelle merutgifter må dekkes innen gjeldende budsjettammer.

NHO mener forslaget vil kunne ha noen negative konsekvenser knyttet til etablerte drøftelses- og tvisteløsningsmekanismer mellom partene i arbeidslivet, ved at oppmerksomheten flyttes fra dialog og tvisteløsning og over på et rettslig spor om å prøve sakene for domstolene. Forslaget kan være konfliktskapende, og det vil kunne forrykke balansen i det partsutviklede samarbeidet. Kartlegginger tyder på at drøftingsbestemmelser som følger av lov og avtale, har mindre gjennomslag i enkelte deler av arbeidslivet, og at det kan fremstå som særlig krevende for arbeidstakere i bemanningsforetak å selv skulle følge opp saker som gjelder eventuelle brudd på regelverket.

Resultater fra ulike kartlegginger kan tyde på at det forekommer en del brudd på regelverket når det gjelder innleie av arbeidskraft fra bemanningsforetak. Over tid må det antas at forslaget vil kunne bidra til økt etterlevelse av regelverket i berørte næringer.

1.4 Oppdatering av henvisninger i arbeidsmiljøloven § 14-15

Med virkning fra 1. januar 2022 kom det inn en ny bestemmelse i arbeidsmiljøloven § 14-15 andre ledd, jf. lov 11. juni 2021 nr. 59 om endringer i arbeidsmiljøloven mv. (tiltak for å bekjempe arbeidslivskriminalitet), jf. Prop. 153 L (2020–2021). Som følge av at bestemmelsen ble tatt inn som nytt andre ledd i § 14-15, ble dagjeldende andre til femte ledd nye tredje til sjette ledd. Ved en inkurie ble ikke lovhensvisningene i någjeldende fjerde og femte ledd oppdatert samtidig. Riktig henvisning i bestemmelsene skal etter lovendringen være til «tredje ledd» og ikke til «andre ledd» som nå står. Det foreslås at dette rettes.

2. Komiteens behandling

Som ledd i komiteens behandling av proposisjonen ble det åpnet for høring 15. februar 2022.

Følgende deltok på høringen:

- LO.
- Unio.
- Fellesforbundet.
- Næringslivets Hovedorganisasjon.
- Hovedorganisasjonen Virke.
- Maskinentreprenørenes forbund (MEF).
- Norges Rederiforbund.
- KS – Kommunesektorens organisasjon.
- Samfunnsbedriftene
- Advokatforeningen.

3. Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Tuva Moflag, Runar Sjøstad, Trine Lise Sundnes og Torbjørn Vereide, fra Høyre, Henrik Asheim, Anna Molberg og Aleksander Stokkebø, fra Senterpartiet, Eivind Drivenes og Per Olaf Lundteigen, fra Fremskrittspartiet, Dagfinn Henrik Olsen og Gisle Meininger Saudland, fra Sosialistisk Venstreparti, lederen Kirsti Bergstø, og fra Rødt, Mímir Kristjánsson, viser til at regjeringen i denne proposisjonen foreslår lovendringer i arbeidsmiljøloven som gjeninnfører regler om at fagforeninger som har medlemmer i en virksomhet som har leid inn arbeidstaker fra bemanningsforetak, jf. arbeidsmiljøloven § 14-12, kan reise søksmål i eget navn om lovligheten av slik innleie. Forslaget utvider fagforeningers søksmålsadgang til domstolene og betegnes som kollektiv søksmålsrett. Komiteen viser til at disse reglene ble innført i 2013 og opphevet i 2015.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, merker seg at Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet slutter seg til regjeringens forslag og behovet for lovendringen. De understreker at kollektiv søksmålsrett er relevant for å hindre ulovlig innleie og styrker hovedregelen om faste direkte ansettelser. Flertallet mener fagforeninger ofte har gode forutsetninger for å avdekke ulovlig innleie, fordi fagforeningene besitter nødvendig kjennskap til forholdene hos innleiers aktivitet, noe som er med på å styrke muligheten for å avdekke ulovlig innleie.

Flertallet understreker at det ikke er en privatsak i Norge om ufravelige lovbestemmelser er brutt eller ikke. Det er både ønskelig og nødvendig at fagforeninger er med og tar ansvar for etterlevelse av materielle be-

stemmelser og på den måten bidrar til lovgivers ønske om å styrke etterlevelsen av regelverket. Ulovlig innleie har betydning ut over den/de innleides interesser fordi ulovlig innleie har direkte betydning for virksomhetens egne ansatte, deres arbeidsmiljø og deres fagforeningers medvirkning på arbeidsplassen. Ulovlig innleie kan også ha samfunnsmessige konsekvenser ettersom løse- re tilknytning til arbeidsplassen gjør at enkeltpersoner kvier seg for å ta opp kritikkverdige forhold i virksomheten i frykt for ikke å få fornyet kontrakt.

Flertallet mener regjeringens forslag representerer en forenkling av dagens kollektive søksmålsrett i tvisteloven knyttet til hvem som kan ta ut søksmål, og støtter regjeringens forslag til lovendring.

Flertallet viser til at Arbeiderpartiet og Senterpartiet i samband med en rekke ulike lovinnstillinger over flere år har votert for lovforslag om gjeninnføring av kollektiv søksmålsrett, eksempelvis ved Stortingets behandling av Innst. 294 L (2019–2020), jf. Prop. 61 LS (2019–2020), Innst. 355 L (2017–2018), jf. Prop. 73 L (2017–2018) og Innst. 132 L (2017–2018), jf. Representantforslag 60 L (2017–2018) og Representantforslag 94 L (2017–2018).

Flertallet viser videre til at både Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti i samband med plenumsbehandling av Innst. 294 L (2019–2020), jf. Prop. 61 LS (2019–2020), voterte for følgende lovforslag:

«I lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven) gjøres følgende endringer:

§ 18-5 nytt tredje ledd skal lyde:

(3) Ved innleie av arbeidstaker etter § 14-12 (1) og § 14-12 (2) plikter innleier å utarbeide skriftlig dokumentasjon på virksomhetens vurdering av innleiens lovlighet og at likebehandlingsreglene etter § 14-12 a er oppfylt. Dokumentasjonen skal foreligge før innleien påbegynnes, og deretter oppbevares i tre år. Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om kravet til dokumentasjon, tilgjengelighet og oppbevaring.»

I Innst. 294 L (2019–2020) fremsatte også Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake med forslag til ny bestemmelse i arbeidsmiljøloven § 18-5 om at det ved innleie av arbeidstakere skal forefinnes skriftlig dokumentasjon på arbeidsstedet på at regelverket om innleie og likebehandling er oppfylt.»

Flertallet mener fortsatt det bør innføres en plikt i arbeidsmiljøloven til å utarbeide skriftlig dokumentasjon på virksomhetens vurdering av innleiens lovlighet og at likebehandlingsreglene er oppfylt. Denneplikten kan innføres i arbeidsmiljøloven § 18-5, slik at det ved innleie av arbeidstakere på arbeidsstedet skal foreligge skriftlig dokumentasjon på at regelverket om innleie og likebehandling er oppfylt. En slik plikt skal være oppfylt

i forkant av innleieperiodens oppstart og er også i tråd med bemanningsforetakets plikter etter arbeidsmiljøloven §§ 14-5 og 14-6.

Flertallet viser til at et dokumentasjonskrav ikke vil medføre økte administrative byrder all den tid innleier ifølge § 14-12 b (1) uansett må gi bemanningsforetaket opplysninger som er nødvendige for at bemanningsforetaket skal kunne ivareta kravet om likebehandling i § 14-12 a. Videre er innleier i kraft av § 14-12 (1) og (2) i tillegg forpliktet til å ha vurdert hva som er det rettslige grunnlaget for innleien.

Flertallet mener et slikt dokumentasjonskrav er nødvendig for å legge til rette for at Arbeidstilsynets og Petroleumstilsynets håndhevelse og kontroll av innleiens lovlighet blir mer effektiv. Flertallet ber derfor regjeringen vurdere å komme tilbake til Stortinget med et slikt lovforslag.

Flertallet merker seg at departementet trekker frem at det i Prop. 83 L (2012–2013) ble vurdert at forslaget ikke ville være i strid med Den europeiske menneskerettskonvensjons artikkel 11 om organisasjonsfrihet, og at det ikke har skjedd en rettsutvikling som tilsier en annen vurdering nå. Videre slår departementet fast, hva gjelder EMK artikkel 6 om rettferdig rettergang, at lovforslaget ikke innebærer en regel om utvidet rettskraft. Domstolens avgjørelse i fagforeningens fastsettelses-søksmål vil formelt bare være bindende for partene og vil derfor ikke få rettskraftvirkning for den enkelte innleide. De innleide vil ikke være avskåret fra å gå til nytt søksmål med krav om erstatning eller fast ansettelse, og forslaget vil etter flertallets syn derfor ikke være i strid med EMK artikkel 6.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet viser til at forslaget om å gjeninnføre kollektiv søksmålsrett for fagforeninger ved ulovlig innleie har møtt mye kritikk både i departementets og Stortingets høringsrunde. Næringslivets Hovedorganisasjon har fremholdt at forslaget bryter med grunnleggende sivilprosessuelle prinsipper, KS viser til at behovet for søksmålsretten ikke er der all den tid Arbeidstilsynet har fått utvidet myndighet til å føre tilsyn med innleie, Virke mener at behovet for kollektiv søksmålsrett ikke er tilstrekkelig dokumentert, og at det bryter med personvern hensyn, og Advokatforeningen fastholder at denne retten kan være i strid med menneskerettigheter som retten til rettferdig rettergang og retten til ikke å organisere seg (negativ organisasjonsfrihet).

Disse medlemmer mener i likhet med disse høringsinstansene at det er svært betenkelig å gi norske fagforeninger en enerett på direkte søksmålsadgang til domstolene på vegne av tredjepersoner som ikke har samtykket til å være en del av et søksmål. Alle andre som ønsker å gå til søksmål, må forholde seg til tvistelovens regler om søksmålsadgang og strenge krav til blant an-

net partstilknytning og aktualitet. Dette er vilkår som må være oppfylt for at saken skal slippe inn i domstolen. Regjeringens forslag bryter med disse alminnelige sivilprosessuelle prinsippene når det skal gi fagforeninger en slik søksmålsrett. Disse medlemmer mener det er spesielt betenkelig at innleide arbeidstakere potensielt kan bli dratt inn i et søksmål mot sin arbeidsplass som de ikke ønsker å være en del av, uansett om de er medlemmer eller ikke av den aktuelle fagforeningen som går til søksmål. Dette har også en side mot den enkeltes personvern, da retten nødvendigvis må ha en rekke personlige opplysninger om den enkelte innleide arbeidstaker i et søksmål.

Disse medlemmer viser til at Advokatforeningen i høringen på Stortinget var tydelig på at Norge kan risikere å bli dømt i Den europeiske menneskerettsdomstolen dersom en sak om kollektiv søksmålsrett skulle komme på spissen. Disse medlemmer deler denne bekymringen.

Disse medlemmer deler regjeringens ønske om å slå ned på ulovlig innleie og useriøsitet i arbeidslivet. Det ble i 2019 strammet kraftig inn på regler for innleie, og Arbeidstilsynet fikk utvidet myndighet til å føre tilsyn med bedrifter som benytter innleie. Regjeringens forslag gir fagforeningene en myndighet som vanligvis ligger hos Arbeidstilsynet. Det bør ikke være slik at fagforeninger skal opptre som tilsynsmyndighet all den tid vi har egne tilsyn til dette. Flere fagforeninger har også tatt til orde for at regjeringen bør utvide denne søksmålsadgangen ytterligere til å gjelde flere områder enn bare innleie. Det er positivt at arbeidstakere er organisert, og at de kan få rettslig og annen bistand gjennom sin fagforening dersom det skulle oppstå behov for det. At fagforeningen kan gå til søksmål på vegne av deg uten ditt samtykke, er derimot betenkelig.

Disse medlemmer mener primært at forslaget i sin helhet bør forkastes, subsidiært at den kollektive søksmålsretten for fagforeninger bør begrenses til å omfatte kun de innleide arbeidstakere som er medlemmer av den aktuelle fagforeningen.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen innskrenke adgangen til kollektiv søksmålsrett for fagforeninger mot ulovlig innleie til kun å omfatte medlemmer av den aktuelle fagforeningen som går til søksmål.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt støtter regjeringens forslag om å gjeninnføre kollektiv søksmålsrett, men mener at søksmålsretten må gjelde ikke bare for klubber og tillitsvalgte (fagforeninger) som har medlemmer i en virksomhet som har leid inn arbeidstakere fra bemanningsforetak, men også for fagforeninger og forbund med innstillings-

rett som har medlemmer i innleie- eller utleiebedriften. Disse medlemmer frykter at dersom den kollektive søksmålsretten ikke vil gjelde for foreninger og forbund som har medlemmer i utleiebedriften, men bare for lokale klubber som leier inn arbeidstakere, så vil det i praksis være veldig få som benytter seg av søksmålsretten, blant annet fordi mange lokale tillitsvalgte blir utsatt for press for å godta innleie og av den grunn har en høyere terskel for å gå til sak om ulovlig innleie enn et forbund med innstillingsrett.

Disse medlemmer viser til LOs høringssvar, der de skriver følgende:

«Forslagets krav om at rettslig interesse skal foreligge frem til domstidspunktet, er problematisk. Mange innleieforhold er av kort varighet. LO viser i den sammenheng til departementets uttalelse i Prop. 83 L (2012–2013) punkt 3.2.3.2 om at 'dersom det er ønskelig med en klar hjemmel for at fagforeninger skal kunne reise fastsettelsessøksmål om at konkrete innleiesituasjoner var lovstridige, bør det presiseres at kravet til aktualitet skal vurderes på søksmålstidspunktet'. Departementet begrunner ikke hvorfor ikke søksmålstidspunktet skal legges til grunn. LO mener at det er situasjonen på søksmålstidspunktet som må vurderes. En slik regel vil i større grad hindre innleievirksomhetens adgang til å tilpasse situasjonen i perioden mellom stevning og dom (hovedforhandling) for å unngå søksmål. Det en fagforening skal kunne reagere på, er ulovlig innleie, dvs. innleie som er ulovlig på søksmålstidspunktet. Gitt at navngitte arbeidstakere krever fast ansettelse og/eller erstatning, vil rettslig interesse foreligge selv om innleieforholdet er avsluttet. Når det ikke er aktuelt med slike tilleggskrav, vil kravet om rettslig interesse skape usikkerhet. For å skape avklaring på dette punkt, foreslår LO at det tas inn i lovteksten en bestemmelse som uttrykkelig sier at det kollektive søksmål også kan reises etter at de omstridte innleie-avtaler er avviklet, eventuelt at kravet til aktualitet må være oppfylt på søksmålstidspunktet.»

Videre skriver LO:

«Ettersom formålet med reglene er flest mulig faste ansettelser, mener LO at § 17-4 nytt tredje ledd må omfatte retten til fast ansettelse. Dersom det først blir konstatert at innleieforholdet er eller var ulovlig, må ikke innleid arbeidstaker være avskåret fra å fremme et slikt krav.»

Disse medlemmer mener at LOs innspill er veldig viktig, og at en presisering av at aktualitet skal vurderes på søksmålstidspunktet, er helt avgjørende for at den kollektive søksmålsretten skal være et effektivt verktøy for fagforeningene og fungere etter hensikten, nemlig å styrke etterlevelse av reglene om innleie og å styrke arbeidstakeres rett til faste ansettelser.

Disse medlemmer viser også til høringssvaret fra Fellesforbundet, der de blant annet skriver:

«Fellesforbundet mener det må vurderes om søksmålsretten også bør omfatte ulovlige midlertidige

ansettelser og misbruk av selvstendig næringsdrivende som i realiteten er arbeidstakere.»

Disse medlemmer støtter Fellesforbundets innspill.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at kollektiv søksmålsrett må gjelde ikke bare for klubber og tillitsvalgte (fagforeninger) som har medlemmer i en virksomhet som har leid inn arbeidstaker fra bemanningsforetak, men også for fagforeninger og forbund med innstillingsrett som har medlemmer i innleie- eller utleiebedriften.»

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag som presiserer at kravet til aktualitet ved søksmålsrett ved ulovlig innleie skal vurderes på søksmålstidspunktet.»

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at arbeidsmiljøloven § 17-4 nytt tredje ledd må omfatte retten til fast ansettelse. Dersom det først blir konstatert at innleieforholdet er eller var ulovlig, må ikke innleid arbeidstaker være avskåret fra å fremme et slikt krav.»

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at søksmålsretten også bør omfatte ulovlige midlertidige ansettelser og misbruk av selvstendig næringsdrivende som i realiteten er arbeidstakere.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at det er bred enighet om at fast ansettelse skal være hovedregelen i norsk arbeidsliv.

Disse medlemmer mener innleie i mange tilfeller vil være fornuftig bruk av arbeidskraft og være med på å skape nødvendig fleksibilitet i arbeidsstyrken. Det bør også vektlegges at mange arbeidstakere ønsker å arbeide for et bemanningsforetak, med de muligheter det gir for å få en sammensatt og bred arbeidserfaring.

Disse medlemmer mener et viktig prosessprinsipp i arbeidslivet er retten til selv å bestemme om man vil saksøke sin arbeidsgiver eller, i dette tilfellet, innleiebedriften. Videre vil disse medlemmer peke på at det allerede foreligger prosessuelle virkemidler, blant annet gjennom tvistelovens kapittel 35 om gruppesøksmål, som gir adgang til å løfte frem tvister om ulovlig innleie, sikrer den enkelte innleide herredømme over egen sak og gjør belastningen med sak og terskelen for domstolsbehandling lavere for den enkelte arbeidstaker.

Disse medlemmer viser til at Norge allerede har svært restriktive regler for innleie sammenlignet med andre europeiske land. Innleieregelverket har siden 2013 vært gjenstand for flere innstramminger.

Disse medlemmer viser til at Arbeidstilsynet fra 1. juli 2020 har fått myndighet til å føre tilsyn med at vilkårene for innleie fra bemanningsforetak og kravet

om likebehandling ved utleie av arbeidstakere er oppfylt. De har også kompetanse til å gi pålegg og reaksjoner ved brudd på disse reglene. Det foreligger ingen evaluering av Arbeidstilsynets utvidede kompetanse. De siste års innstramminger og utvidelse av Arbeidstilsynets tilsynskompetanse må gis tid til å virke og evalueres før det vurderes om det er behov for å innføre et så omstridt forslag som kollektiv søksmålsrett.

4. Forslag fra mindretall

Forslag fra Høyre og Fremskrittspartiet:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen innskrenke adgangen til kollektiv søksmålsrett for fagforeninger mot ulovlig innleie til kun å omfatte medlemmer av den aktuelle fagforeningen som går til søksmål.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt:

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at kollektiv søksmålsrett må gjelde ikke bare for klubber og tillitsvalgte (fagforeninger) som har medlemmer i en virksomhet som har leid inn arbeidstaker fra bemanningsforetak, men også for fagforeninger og forbund med innstillingsrett som har medlemmer i innleie- eller utleiebedriften.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen fremme forslag som presiserer at kravet til aktualitet ved søksmålsrett ved ulovlig innleie skal vurderes på søksmålstidspunktet.

Forslag 4

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at arbeidsmiljøloven § 17-4 nytt tredje ledd må omfatte retten til fast ansettelse. Dersom det først blir konstatert at innleieforholdet er eller var ulovlig, må ikke innleid arbeidstaker være avskåret fra å fremme et slikt krav.

Forslag 5

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at søksmålsretten også bør omfatte ulovlige midlertidige ansettelser og misbruk av selvstendig næringsdrivende som i realiteten er arbeidstakere.

5. Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og råar Stortinget til å gjøre følgende

vedtak til lov

om endringer i arbeidsmiljøloven (søksmålsrett for fagforeninger om ulovlig innleie)

I

I lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. gjøres følgende endringer:

§ 14-15 fjerde og femte ledd skal lyde:

(4) Trekk i lønn eller feriepengar etter tredje ledd bokstav c, e og f skal begrenses til den del av kravet som overstiger det arbeidstaker med rimelighet trenger til underhold for seg og sin husstand.

(5) Før trekk etter tredje ledd bokstav e foretas, skal arbeidsgiver drøfte grunnlaget for trekket og beløpets størrelse med arbeidstaker og med arbeidstakers tillitsvalgte med mindre arbeidstaker selv ikke ønsker det.

§ 17-1 tredje ledd nytt andre punktum skal lyde:

Mekling i forliksråd finner ikke sted i saker etter § 17-1 femte ledd.

§ 17-1 nytt femte ledd skal lyde:

(5) Fagforening som har medlemmer i en virksomhet som har leid inn arbeidstaker fra bemanningsforetak, jf. § 14-12, kan reise søksmål i eget navn om lovligheten av slik innleie. I tilknytning til slik sak vil begge parter ha rett til å kreve forhandlinger i tråd med reglene i § 17-3.

§ 17-4 tredje ledd skal lyde:

(3) Ved søksmål etter § 17-1 femte ledd avbrytes søksmålsfristen for individuelle erstatningskrav for de navngitte enkeltpersoner saken gjelder fra tidspunktet for søksmålet etter § 17-1 femte ledd og frem til rettskraftig dom foreligger.

Nåværende § 17-4 tredje, fjerde, femte og sjette ledd blir fjerde, femte, sjette og nytt sjuende ledd.

II

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

Oslo, i arbeids- og sosialkomiteen, den 15. mars 2022

Kirsti Bergstø

leder

Anna Molberg

ordfører

